

דלמא: רבי חמא בר חנינה ורבי הושעיה הוון מטיילין באילין כנישתא דלוד. אמר רבי חמא בר חנינה לרבי הושעיה: כמה ממון^ו שיקעו אבותיי כאן! אמר ליה: כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן! לא הוה אית בני נש דילעון באוריתא?! – רבי אבון עבד אילין תרעייה דסדרא רבא. אתא רבי מנא לגביה. אמר ליה: חמי מה עבדית! אמר ליה: "וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות". לא הוה בני נש דילעון באוריתא!?

א,כד,א

אור ל'שרים

מדרשות לחכמים ולתלמידיהם.

רבי חמא בר חנינה ורבי הושעיה היו מטיילים בבתי הכנסיות של לוד, כיוון שבתי כנסיות לחכמים, כדברי רבי יהושע בן לוי. 'מטיילין' כאן משמעו: משתעשעים, כפי שימושו בארמית, כמו "מטייל בסוכה" שאמרו לגבי שבעת הימים של חג הסוכות.

רבי אבון (מגדולי אמוראי ארץ ישראל בדור החמישי) **עבד אילין** (בנוסח הבבלי של מסכת שקלים: עבדו ליה) **תרעייה דסדרא רבא** – עשה (תרם) את השערים האלה של בית המדרש הגדול (שהיה בטבריה). **אתא** (ב"שרידי הירושלמי" ובנוסח הבבלי של מסכת שקלים: 'נחת') **רבי מנא** (השני, מגדולי אמוראי ארץ ישראל בדור החמישי) **לגביה** – בא רבי מנא (ירד מציפורי) אצלו (אצל רבי אבון לטבריה). **אמר ליה**: – אמר לו (רבי אבון לרבי מנא): **חמי מה עבדית!** – ראה מה שעשית! (ראה את השערים שתרמתי! והיה רבי אבון משתבח בעצמו) **אמר ליה**: – אמר לו (רבי מנא לרבי אבון): **וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות** (הושע ח, יד) – ישראל שכח את ה' שברא אותו, ועל ידי כך בנה ארמונות. – רבי מנא קרא את הכתוב הזה על רבי אבון, שעשה שערים לבית המדרש הגדול ושכח מלהנות תלמידי חכמים. **לא הוה** (ב"שרידי הירושלמי" נוסף: 'אית' (המילית 'אית' לציון הקיום משמשת עם הפועל הו"י בעבר). ובנוסח הבבלי של מסכת שקלים: 'מי (=וכי, האם) לא הוה') **בני נש דילעון** (ב"שרידי הירושלמי": 'לעין') **באוריתא?**! – וכי לא היו בני אדם שיעמלו בתורה?! (וכי לא היה מוטב לתת את אותו הממון ששיקעו בשערים לפרנסת תלמידי חכמים, כדי שיוכלו לעמול בתורה ולא יצטרכו לעמול לפרנסתם?!)

בבתי כנסת קדומים רבים, במיוחד בגליל ובגולן, היה איזור השער החלק המפואר והמטופח ביותר של הבניין. בבניינים הקטנים היה לפעמים רק פתח אחד בחזית, ובבניינים גדולים יותר היו שלושה. על משקופים אחדים של שער בניין בית הכנסת נתגלו כתובות הקדשה של השער עצמו.

בבתי הכנסת מתקופת המשנה והתלמוד נתגלו כתובות הקדשה רבות, הכוללות בדרך כלל ברכה לתורמים ותיאור של תרומותיהם. בכתובות מופיעה המילה 'עבד' בארמית (כמו

בבבלי, לאחר התשובה "מפרקיה דרבי יעקב שמיעא לי", מובא סיפור ברבי יעקב איש כפר חיטיא שהיה מקביל פני רבו בכל יום (ולמד מן הכתוב כמה גדולה הקבלת פני חכמים). סיפור זה אינו מוכיח על אותה ברכה. אבל לפי הירושלמי, מקור הסיפור הוא ברבי אליעזר בן יעקב. ואכן בקטע מגניזת קהיר גרסו גם בבבלי "מפרקיה דרבי אליעזר בן יעקב שמיעא לי" ("מסורות ארץ ישראליות ודרכן לבבל", "קתדרה" 92, עמודים 10-11). הנוסח הרגיל בבבלי: "מפרקיה דרבי יעקב שמיעא לי, דרבי יעקב איש כפר חיטיא הוה מקביל אפי דרביה כל יומא...". נוסח קטע גניזה: "מפרקיה דרבי אליעזר בן יעקב שמיעא לי. – רבי יעקב איש כפר חיטיא הוה מקביל אנפי רביה כל יומא...".

ומציעים מעשה: **דלמא** (מקור המילה היוונית 'דִּלְמָה'): – מעשה (מעשה שהיה): **רבי חמא בר חנינה** (אמורא ארץ ישראל בדור השני) **ורבי הושעיה** (מגדולי אמוראי ארץ ישראל בדור הראשון) **הוון מטיילין באילין כנישתא דלוד** – היו מטיילים (שוחקים, משתעשעים) בבתי הכנסיות האלה של לוד (עיר במישור החוף). **אמר רבי חמא בר חנינה לרבי הושעיה: כמה ממון שיקעו** (הכניסו) **אבותיי כאן!** – הרבה כסף הכניסו אבותיי בבתי הכנסיות האלה! **אמר ליה**: – אמר לו (רבי הושעיה לרבי חמא בר חנינה): **כמה נפשות שיקעו** (בכתב יד הבבלי ובדפוס ונציה הבבלי: איבדו) **אבותיך כאן!** – הרבה בני אדם איבדו וכילו אבותיך בבתי הכנסיות האלה! **לא הוה אית** (בנוסח הבבלי של מסכת שקלים: 'מי לא הוה') **בני נש דילעון** (במקבילה: 'דלעיין') **באוריתא?**! – וכי לא היו בני אדם שיעמלו בתורה (ייגעו ויטרחו בלימוד תורה)?! (וכי לא היה מוטב לתת את אותו הממון ששיקעו אבותיך כאן לפרנסת תלמידי חכמים, כדי שיוכלו לעמול בתורה ולא יצטרכו לעמול לפרנסתם?!)

עד כאן המקבילה בירושלמי פאה.

המילה "דלמא" מקורה במילה היוונית 'דרמה' (בחילוף ר ב-ל).

בירושלמי מגילה ג, ד אמרו: תני: בתי כנסיות ובתי מדרשות... לא מטיילין בהן... – רבי יהושע בן לוי אמר: בתי כנסיות ובתי